

INFOBLAD ZOMERTORTEL

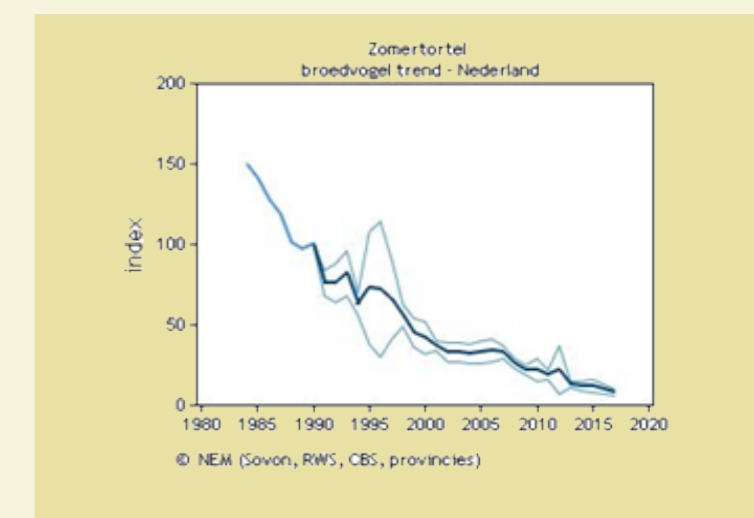
AANTALSONTWIKKELING EN VERSPREIDING

Zomertortels broeden in het halfopen agrarisch cultuurlandschap met veel akkers in verspreide houtopstanden zoals bosranden, houtwallen en struwelen. In de jaren zeventig herbergde Nederland nog 35.000 – 50.000 broedparen. Sindsdien is de stand ingestort en raakten grote delen van het land hun zomertortels kwijt, vooral in West- en Noord-Nederland (figuur 1).

Rondom de eeuwwisseling was het aantal zomertortels al afgenomen tot 10.000 – 12.000 broedparen. Volgens de nieuwe Vogelatlas herbergt Nederland nu nog maar 1.200 – 1.400 broedparen. Kortom, de zomertortel is hard bezig om als broedvogel in Nederland te verdwijnen! De zomertortel staat dan ook prominent op de Rode Lijst.

Ondanks de sterke afname kent de zomertortel nog altijd een tamelijk ruime verspreiding (figuur 1). Provincies die eruit springen zijn Zeeland, Flevoland en Drenthe. Ook in noordelijk Limburg komt de soort nog in aaneengesloten gebied voor. De aantallen zijn echter zeer laag. In de meeste atlasblokken gaat het om slechts 1 tot 3 broedpaar.

Zomertortels overwinteren in Afrika ten zuiden van de Sahara. Ze zijn in Nederland aanwezig van eind april tot uiterlijk eind september. Half augustus zijn de meeste naar het zuiden vertrokken. In het verleden concentreerden zich in mei en eind juli/begin augustus soms tientallen tot meer dan 100 zomertortels op voedselrijke plekken. Zulke samenscholingen zijn nu zeldzaam.

Figuur 1: Verspreiding en aantalsschattingen per atlasblok in de jaren 2013-15 (links) en langjarige trend (rechts) van de zomertortel in Nederland. Bron: Sovon Vogelatlas en NEM.

BROEDEN

Het nest van zomertortels bestaat uit een bescheiden 'platformpje', bestaande uit een dunne laag kleine takjes, zonder opstaande nestrand. Eieren worden 14 dagen bebroed, daarna verblijven de jongen nog eens 15 dagen op het nest. De nesten zijn erg gevoelig voor predatie. Voldoende dekking is cruciaal bij de nestplaatskeuze. Nesten worden zoveel mogelijk gebouwd in dichte struweelvegetatie of jonge boompjes, ook op boerenerven.

Zomertortels kunnen tot wel drie nesten succesvol grootbrengen. Engels onderzoek heeft laten zien dat zomertortels tegenwoordig minder broedpogingen ondernemen dan in het verleden. De afname van het aantal broedpogingen (2.9 per paar in de jaren '60, 1.6 in de jaren '90) wordt in verband gebracht met een verkorting van het broedseizoen. Dit blijkt ook uit een vervroegde wegtrek naar de Afrikaanse overwinteringsgebieden. In de jaren '60 brachten 100 broedparen nog 208 uitgevlogen jongen groot. Aan het einde van de jaren '90 was dit afgenomen tot 130 jongen. Dit komt neer op bijna een halvering van het voortplantingssucces.

VOEDSEL

Het voedsel van de zomertortel bestaat volledig uit zaden. Dit voedsel wordt gezocht op plekken met korte vegetaties en veel kale grond. In het verleden maakten onkruidzaden >90% van het dieet uit. Tegenwoordig maken zaden van landbouwgewassen, zoals granen en koolzaad, een veel groter deel van het dieet uit, aangevuld met onkruidzaden van onder meer varkensgras en vogelmuur. Deze verschuiving in het dieet is het gevolg van de afname van het aanbod aan onkruidzaden in het landelijk gebied.

Zomertortels hebben nu veel meer moeite met het vinden van voldoende voedsel voor zichzelf en hun jongen. Dit speelt vooral in de eerste helft van het broedseizoen, wanneer zaden van landbouwgewassen nog niet beschikbaar zijn. Tegelijkertijd is veel voedsel voor een lange afstandstrekker als de zomertortel cruciaal. Na terugkomst uit Afrika moet er immers genoeg voedsel zijn om snel in de juiste conditie te komen voor het leggen van eieren en het grootbrengen van jongen.

JACHT

Ondanks de forse afname in Europa wordt de zomertortel tijdens de najaarstrek nog altijd intensief bejaagd, ook binnen de EU. Goede schattingen van het aantal geschoten vogels ontbreken. Het is dan ook gissen naar de bijdrage van jacht aan de afname van de populatie, ook ten opzichte van de verminderde beschikbaarheid van nestplaatsen en voedsel.

INTERNATIONAAL ACTIEPLAN

Vanwege de internationaal bestaande zorgen over de zomertortel is er in mei 2018 door de EU een internationaal Species Action Plan vastgesteld. Het doel van dit actieplan is om de achteruitgang van de zomertortel zo snel mogelijk te stoppen. In het plan worden tal van acties benoemd die de zomertortel ten goede moeten komen, zoals verbetering van broed- en overwinteringsgebieden, betere regulering van jacht, meer onderzoek, bewustzijnsbevordering en internationale samenwerking. Specifieke acties voor in de broedgebieden zijn onder meer:

1. Opzetten van een nationaal bijvoerprogramma als uiterste noodmaatregel;
2. Opstellen van een nationaal beschermingsplan;
3. Financiering van maatregelen in het nationale beschermingsplan via het Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid;
4. In kaart brengen van de effectiviteit van het huidige (agrarische) natuurbeheer voor specifiek de zomertortel;
5. In kaart brengen van voor de zomertortel Belangrijke Vogelgebieden en Natura 2000 gebieden en deze gebieden bestempelen tot Special Protection Area.

De Nederlandse regering heeft het Species Action Plan onderschreven en staat nu dus aan de lat om in ons land het actieplan uit te (laten) voeren. Vanwege de urgentie wil Vogelbescherming Nederland nu alvast van start met een nationaal bijvoerprogramma.

VOEDSELHULP

1) Bijvoeren

Een onorthodoxe manier om het voedselprobleem van zomertortels op korte termijn aan te pakken is kunstmatig bijvoeren. In 2016 en 2017 is daar in Engeland mee geëxperimenteerd. Ervaringen waren dusdanig positief dat in Engeland is besloten om dit landelijk op te schalen. In navolging van de Engelse experimenten heeft ook Vogelbescherming in 2018 eerste ervaringen opgedaan met bijvoeren. Dit gebeurde op het erf van een veehouder in Zeeland waar ca. 4 zomertortelterritoria gevestigd waren. Via wekelijkse observatiesessies hebben we gezien dat zomertortels een groot deel van het broedseizoen intensief van het aangeboden voer gebruik maakten.

Het bijvoeren van zomertortels is één van de acties uit het Species Action Plan. Het uitrollen van een *emergency feeding scheme* wordt in het actieplan als 'essentieel' bestempeld. Daarom heeft Vogelbescherming Nederland het initiatief genomen om zo snel mogelijk een nationaal bijvoerprogramma op te starten. Inmiddels is een protocol opgesteld waarin staat beschreven hoe het bijvoeren in de praktijk uitgevoerd moet worden. Ook is een start gemaakt met het werven van mensen die een bijvoerplek willen inrichten en onderhouden.

2) Voedselveldjes

Bijvoeren is geen structurele oplossing; het is tijd kopen om in de tussentijd aan structurele oplossingen te werken. Die moeten worden gezocht in het vergroten van het aanbod aan onkruidzaden in de leefgebieden van zomertortels. Een potentiële route om dit te bereiken loopt via (agrarisch) natuurbeheer. In Engeland is een speciaal op de zomertortel afgestemde maatregel ontwikkeld. De maatregel bestaat uit het creëren van een zadenrijke, ijle en lage vegetatie (>50% kale grond, max ca. 20 cm hoog; vgl. met 'ruderaalvegetaties') door inzaai van een specifiek mengsel. In het kader van het actieplan verdient het aanbeveling om ook in Nederland met deze voedselveldjes ervaring op te doen. De voedselveldjes moeten dan zo dicht mogelijk in de buurt van zomertortel-territoria worden aangelegd. Vogelbescherming Nederland gaat er zich voor inspannen om verspreid in Nederland deze voedselveldjes aan te leggen.

Voedselveldje voor zomertortel met lage vegetatie en open, ijle structuur. (Bron: Tony Morris; Jenny Dunn; Leila Walker (RSPB))